

7.5.2025

VIITE Lausuntopyyntö 8.4.2025, LAPELY/2187/2024

ASIA Kapustan pumppuvoimalahanke, ympäristövaikutusten arviointiohjelma, Kemijärvi, Rovaniemi

LAUSUNTO Lapin ELY-keskus on varannut 8.4.2025 päivätyssä lausuntopyynnössä mahdollisuuden lausunnon antamiseen lausuntopyynnön jakelussa mainituille tahoille hankkeen arviointiohjelmasta (YVA-ohjelma).

Keski-Kemijoen kalatalousaluetta ei mainittu lausuntopyynnön jakelussa. Kalatalousalue katsoo, että lausuntopyyntö olisi tullut osoittaa myös Keski-Kemijoen kalatalousalueelle. Hankkeen vaikutusalue ulottuu Keski-Kemijoen kalatalousalueen vesistöihin paitsi voimajohtojen myös tuotantoalueen osalta. Tuotantoalue sijaitsee välittömästi Juujärven ja Pirttikosken altaan yläpuolella, joten pumppuvoimalan vaikutusten voidaan hyvällä syyllä kohdistuvan juuri näihin vesistöihin. Lisäksi YVA-ohjelmassa kalastoa ja kalastusta koskeva osio perustuu suurelta osin Keski-Kemijoen kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelman tietoihin, vaikkakin varsinainen tuotantoalue kuuluu Yli-Kemin kalatalousalueeseen, toisin kuin YVA-ohjelmassa esitetään.

Keski-Kemijoen kalatalousalue lausuu hankkeesta ja sen arviointiohjelmasta seuraavaa:

Keski-Kemijoen kalatalousalueen käyttö- ja hoitosuunnitelmassa Seitakorvan alapuoliset Pirttikosken ja Vanttauskosken altaat on määritetty kalataloudellisesti merkittäviksi alueiksi mm. muikun tärkeinä esiintymisalueina sekä kaupalliseen kalastukseen hyvin soveltuvina alueina. Kalatalousalue pyrkii edistämään kaupallisen kalastuksen harjoittamista Vanttauskosken ja Pirttikosken altailla. Keski-Kemijoen patoaltaat ovat lisäksi kalataloudellisesti merkittäviä hauki- ja madealueita sekä kuhan istutusalueita.

7.5.2025

Kalatalousalueen näkemyksen mukaan nyt suunnitellulla pumppuvoimalaitoshankkeella voi olla yhdessä Kemijärven aikaisemman kuormitushistorian, Kemijärven säännöstelyn ja Kemijärven alueelle todennäköisesti rakennettavien muiden pumppuvoimalaitosten kanssa vesistöön ja kalastoon liittyviä haitallisia yhteisvaikutuksia kanssa myös Seitakorvan voimalaitoksen alapuolisessa Kemijoen pääuomassa.

Kemijärvessä on vuosien ajan todettu mateen lisääntymishäiriöitä. Syytä ilmiölle ei ole pystytty selvittämään, mutta sen on arvioitu liittyvän Stora Enson tehtaan sellun tuotannossa vapautuneisiin uuteaineisiin ja muihin haitta-aineisiin. Puhtailla vesialueilla ei ole tehty havaintoja kutukyvyttömistä mateista Suomessa tai muualla maailmassa mateen laajalla levinneisyysalueella, joten lisääntymishäiriötä ei voida pitää kalojen lisääntymisbiologiaan kuuluvana luonnollisena vaihteluna, vaan patologisena ilmiönä.¹ Lisääntymiskyvyttömien mateiden keskimääräinen osuus Kemijärven pääharalla on kohonnut lähes 50 %:iin vuonna 2015 tehdyssä selvityksessä, kun vastaava osuus vuonna 2003 oli alle 20 %, vaikka samana aikana järven kuormitus on merkittävästi alentunut.² Tämä viittaa siihen, että haitta-aineiden vaikutukset saattavat olla pitkäaikaisia ja kertautua eliöstössä vaikka haitta-ainekuormitus vähenisikin ajan myötä.

Kemijärvessä on seurattu myös orgaanisten klooriyhdisteiden esiintymistä pohjasedimenteissä ja kaloissa. Pitoisuudet ovat vaihdelleet tutkimuskerroittain sedimenteistä otetuissa näytteissä, mitä voidaan tulkita siten, ettei yhdisteiden esiintyminen välttämättä ole trendinomaisesti vähentynyt kuormituksen loputtua. Vuonna 2009 tehdyssä selvityksessä hauen lihaksesta ja sappinesteestä otetuissa näytteissä klooriyhdisteiden pitoisuudet olivat vähentyneet aikaisempiin tutkimuskertoihin (1998 ja 2001) verrattuna, niin että vastaavan suuruisia pitoisuuksia tavataan myös jätevedettömistä vesistä pyydetyistä hauista.³ Vertailualueilla (Kitinen/Pelkosenniemen Kairala ja Kemijärvi/Jumiskonsele) ei todettu

¹ Korhonen, K. 2000. Sukurauhasten kehityshäiriöiden esiintyminen Kemijärven ja sen yläpuolisten jokien mateilla (*Lota lota* L.). *Lapin ympäristökeskuksen moniste* 34. 13 s.

² Pöyry Finland Oy 2015. Stora Enso Oyj Kemijärven tehdas. Kutukyvyttömien mateiden esiintyminen Kemijärvellä talvella 2014–2015. Madetutkimukset 2015. 5 s. + liitteet.

³ Pöyry Environment Oy 2009. Stora Enso Oyj Kemijärven tehdas. Orgaanisten klooriyhdisteiden esiintyminen Kemijärven pohjasedimentissä ja kaloissa v. 2009. 5 s. + liitteet.

7.5.2025

klooriyhdisteitä, joten saastuneiden alueiden pienetkin mitatut pitoisuudet on tärkeää ottaa huomioon hankkeissa, joiden vaikutukset voivat kohdistua sekä rakennus- että toiminta-aikana suoraan sedimentteihin.

Keski-Kemijoen kalatalousalueen huoli liittyy tehdas- ja yhdyskuntaperäisten haitta-aineiden esiintymiseen Kemijärven sedimenteissä ja aineiden mahdollisesta purkautumisesta vesistöön ja kulkeutumiseen Seitakorven alapuoliseen vesistöön, kun pumppuvoimaloita rakennetaan ja käytetään.

On oletettavaa, että Kemijärvellä tulevaisuudessa mahdollisesti toimivia pumppuvoimalaitoksista puretaan vesistöön lyhyessä ajassa suuria vesimassoja samanaikaisesti sähkön kysyntätilanteen niin vaatiessa, mikä vääjäämättä vaikuttaa Kemijärven virtaamiin pulssinomaisesti etenkin purkupaikkojen läheisyydessä ja sekoittaa järven pohjasedimenttejä.

Hankkeen YVA-ohjelmassa todetaan (s. 70), että YVA-menettelyn yhteydessä laaditaan virtausmallinnus Seitakorvan voimalaitoksen yläpuolisesta järvimäisestä alueesta.

Keski-Kemijoen kalatalousalue vaatii, että hankkeen YVA-selostuksessa esitettävissä virtausmallinuksissa tarkastellaan virtausmuutoksista aiheutuvaa sedimentin irtoamista ja kulkeutumista myös Seitakorvan alapuoliseen vesistöön säännöstelykäytännöt huomioon ottaen.

YVA-selostuksessa tulee huomioida vuosikymmenien aikana tehtyjen valuma-alueiden ojitusten seurauksena järveen aiheutunut ulkoinen humus- ja kiintoainekuormitus sekä noin 60 vuoden säännöstelyn aiheuttama eroosio. Näiden yhteisvaikutuksena järven syvänteet ovat täyttyneet kiintoaineesta ja hävinneet paikoin kokonaan. On ensiarvoisen tärkeää, että irtoavan sedimentin kokonaismäärän arvioimiseksi suoritetaan sedimenttikerrosten vahvuuksien mittaukset muuttuvien virtausten vaikutusalueelta.

YVA-selostuksessa tulee esittää myös arvio siitä, miten pohjasedimentissä olevan kiintoaineen vapautuminen virtausten seurauksena vaikuttaa veden sameuteen, näkösyvyyteen ja perustuotantoon, järven luontaiseen

7.5.2025

kerrostuneisuuteen sekä ravinteiden kiertoon. Lisäksi tulee selvittää, miten Kemijärvessä tapahtuvat edellä mainitut seuraukset vaikuttavat Seitakorvan alapuoliseen Kemijokeen ja kuinka pitkälle.

Mallinnuksissa tulee ottaa myös huomioon muut tiedossa olevat pumppuvoimalasuunnitelmat, niiden kokoluokka ja mahdollinen yhteisvaikutus Kapustan laitoksen aiheuttamiin virtausvaihteluihin.

Lisäksi YVA-selostuksen kalastoa ja kalastusta käsittelevässä osuudessa tulee arvioida virtausmallinuksista johdetut suorat (mahdolliset haitta-ainekulkeumat) ja epäsuorat (mainehaitta) vaikutukset kalastolle, kaupalliselle- ja vapaa-ajankalastukselle ja lopulta kalan käyttökelpoisuudelle ravintona sekä miten vaikutuksia ehkäistään, lievennetään ja seurataan Seitakorvan alapuolisessa Keski-Kemijoen pääuomassa, etenkin Juujärvessä ja Pirttikosken ja Vanttauskosken altailla.

Hallituksen puheenjohtaja Reijo Saari
Keski-Kemijoen kalatalousalue